Подолання негативних проявів стереотипного мислення та формування толерантності як основи співжиття в полікультурному суспільстві

Тамара БАККА

Сучасна Україна є багатонаціональною державою, в якій органічно переплетені культури багатьох народів, їх традиції, звичаї, вірування, обряди. Українська культура, не втрачаючи своєї цілісності та якісної визначеності, щедро ділилася власними культурними надбаннями, розвивалася переймаючи від інших культур все життєдайне й гуманістичне. Органічне поєднання національного і загальнолюдського — це необхідна передумова розвитку і збагачення кожної культури.

Сучасний світ — це не замкнутий простір людського буття, обмежений кордонами, це глобальний, полікультурний світ. У такому світі існують сталі дружні зв'язки й відкриті відносини, які в першу чергу передбачають рівноправність, взаємоповагу, визначення рівноцінності кожної культури й толерантне ставлення одна до одної. Основною цінністю, яка притаманна людині сучасного світу, є толерантність. Це моральна якість, що проявляється в повазі інтересів, почуттів, звичок інших людей. Це терпиме ставлення до думок, які не збігаються з власними думками, позиціями, віруваннями, терпимість до критики, до поведінки інших. Вона передбачає захист та обгрунтування власної позиції. Толерантність є обов'язковим принципом будь-якого демократичного суспільства та соціальної держави.

Поняття толерантності є особливо актуальним у наш час, коли світове співтовариство починає розуміти необхідність установлення цивілізованих дружніх відносин між людьми з різним кольором шкіри, різним віросповіданням та етнічною належністю. Толерантність є необхідною умовою досягнення гармонії у суспільстві й особистого щастя кожної людини. Без неї неможливо досягнути високих позитивних взаємин на всіх рівнях особистого, соціального і політичного життя.

Сучасна школа покликана готувати підростаюче покоління до життя в поліетнічному, мультикультурному, багатоконфесійному суспільстві, що глобалізується. Як відомо, почуття учнів, котрі перебувають у процесі постійного формування, зазнають впливу вражень, які справляє на них середовище, особливо шкільне. І навіть якби школярі пасивно зберігали або просто накопичували ці враження в пам'яті, то перевантажили б її і не змогли б відкривати для себе нові реалії.

Є інструмент, за допомогою якого вирішується це завдання. : він створює категорії, в яких враження складаються у групи, а потім формуються судження щодо окремих категорій. Саме завдяки такій системі формуються певні судження і створюється стереотипне мислення, що полегшує сприйняття великого потоку інформації. Велика кількість стереотипів є результатом процесу спрощення хитросплетінь складної системи життєдіяльності суспільства.

Стереотипне мислення суспільства на сьогоднішній день є досить актуальним, тому що всі аспекти і процеси життя людина сприймає і реагує на них тільки через свої стереотипи; взаємодіє з людьми на підставі стереотипів; робить усі свої умовиводи і висновки тільки на підставі своїх стереотипів. Фактично людина не сприймає реальний світ таким, яким він є, а моментально будує його під свої стереотипи замість того, щоб перебудовувати себе (свої стереотипи) відповідно до дійсності.

Стереотипи то зникають, то з'являються, людство ніколи не зможе звільнитися від своїх упереджень. Найголовніше, щоб не перетворити їх на негативну звичку.

Вперше термін «стереотип» використав класик американської журналістики Уолтер Ліппман, який у 1922 р. опублікував книжку «Суспільна думка». Цим словом він намагався дати характеристику методу, за допомогою якого суспільство намагається розрізняти людей за категоріями. За визначенням Ліппмана, суспільна думка «вішає ярлик» на базі певних характеристик.

Стереотипи можна порівняти з таким природним явищем, як айсберг, лише одну десяту якого ми бачимо над поверхнею води. А що там, унизу, і до чого може призвести зіткнення з ним?

Стереотип (від грецьк. stereotype: stereos — «твердий», «міцний» і typos — «форма», «зразок», «відбиток») — тверда, часто спрощена, стандартна думка про соціальні групи чи про окремих індивідів як представників цих груп.

Дуже схоже трактування поняття «стереотип» дає А. Байбурін: це судження у загострено спрощеній та узагальненій формі, з емоційним забарвленням, що приписує визначеному класу людей деякі властивості, чи, навпаки, відмовляє їм у цих властивостях. Стереотипи розглядаються як особливі форми обробки інформації, що полегшують орієнтацію людини у світі. Ознаки, що містяться в стереотипах, використовуються для оцінки співвіднесеності предметів до того чи іншого класу і приписування їм певних характеристик [1].

Причини формування стереотипів залежать від домінанти — розуміння механізму дії установок головного мозку, що визначає діяльність людини. ***Домінанта*** — стійкий осередок підвищеної збудливості в корі й підкірці головного мозку. Це є те саме таємниче «щось», що заважає чи, навпаки, змушує людину починати які-небудь дії у визначених ситуаціях [5].

Вважається, що домінанта у своєму розвитку проходить три стадії. **На першій стадії** домінанта виникає під впливом внутрішніх хіміко-біологічних процесів, з одного боку, і зовнішніх подразників, з іншого. Як приводи для підживлення домінанта залучає найрізноманітніші. **На другій стадії** з колишньої безлічі діючих збуджень домінанта вибирає групу, що для неї особливо «цікава», у результаті чого утворюється умовний

© Т. Бакка, 2010

рефлекс. **На третій стадії** між домінантою і зовнішнім подразником установлюється міцний зв'язок, так що подразник буде викликати і підкріплювати її. Зовнішнє середовище містить визначені сигнали, на які обов'язково реагує відповідна домінанта [5].

Домінанта — об'єктивно існуючий механізм людського мислення і поводження, проте, людина здатна усвідомлювати, коригувати колишні й створювати нові домінанти. По закінченні певного часу домінанта убуває, залишаючи після себе стереотипи сприйняття, мислення і, отже, поводження.

Створені й усталені стереотипи виконують певні функції у формуванні суджень та переконань людини. *Когнітивна* функція — упорядкування інформації, коли відзначають що-небудь, що кидається в очі для полегшення засвоєння чужої культури; *афективна* функція — визначена міра етноцентризму в міжетнічному спілкуванні, виявлена як постійне виділення «свого» на противагу «чужому»; *соціальна* функція — приводить до соціальної категоризації, до утворення соціальних структур, на які активно орієнтуються в повсякденному житті. Це орієнтація за національною ознакою, виражається як забобони у міжетнічному спілкуванні.

Стереотип соціальний — узагальнена, спрощена і ригідна система широко розповсюджених уявлень про групи людей, які пізнають, в яких кожна людина розглядається як носій тих самих наборів ведучих характеристик, приписуваних будь-якому члену даної групи безвідносно до його реальних якостей; система, що має високу стійкість, найчастіше емоційно забарвлена. Як правило, групи членства є реально існуючими і задаються формальними характеристиками, такими, як національність, релігійна конфесія, стать, професійна належність і т. п. Найбільш поширеними є стереотипи про представників різних расових, національних і релігійних груп. Стереотипні уявлення про існуючі психологічні типи людей називаються типажами.

Відповідно до даних стереотипів навколишні очікують від індивіда визначеного поводження, подібного з рольовим. Основна відмінність соціального стереотипу від соціальної ролі в тому, що роль містить у собі набір розпоряджень для визначеної групи осіб, відповідно до яких будуються очікування оточуючих людей, а соціальний стереотип припускає тільки чекання без розпоряджень. Процес стереотипування (породження стереотипів) є часткою процесу категоризації. При цьому використання стереотипу виглядає як підведення об'єкта під узагальнююче поняття, яким є соціальний стереотип. Будучи одним із різновидів життєвих понять, стереотип, як правило, характеризується тим, що має неадекватну міру узагальненості істотних ознак об'єкта, їх неповний чи надлишковий набір. Відзначається також, що з підвищенням рівня освіти і загальної культури випробуваних прагнення робити узагальнення щодо різних соціальних, і в першу чергу етнічних, груп людей помітно знижується. Засвоєні індивідом ригідні соціальні установки можуть бути як позитивні, так і негативні. Останні прийнято позначати як упередження. Таким чином, більшість соціальних стереотипів можна вважати упередженнями, позначивши їх як ворожу чи негативну установку на окрему групу людей.

Найбільш поширеними є стереотипи про представників різних расових, національних і релігійних груп. Стереотип виникає за відсутності чи недостатності інформації про визначеного індивіда, етнічну групу. Що більша кількість людей погоджується з даним етнічним стереотипом, то більш правдивим він вважається. Якщо дві різні групи людей мають визначений стереотип про третю групу, він вважається більш правдивим.

Соціальний стереотип відіграє важливу роль у формуванні оцінки людиною навколишнього світу, хоча використання його може спричинити двоякий наслідок, тому що приводить, з одного боку, до звуження пізнавального процесу, що може мати у визначених ситуаціях позитивне значення, а з іншого — до вироблення різного роду упереджень. Упередження особливо небезпечні в оцінці міжнаціональних, політичних, міжгрупових і економічних відносин, тому що породжують соціальну напруженість, глибокі соціальні конфлікти. Історична практика показує, що соціальні стереотипи, які призводять до формування негативних упереджень, обумовлені недоліком життєвого досвіду, відсутністю інформації чи наявністю помилкової, випадкової, неперевіреної інформації, надміру емоційним сприйняттям, маніпулюванням повсякденною свідомістю.

Етнічні (національні) стереотипи — сукупність уявлень про представників іншого етносу, його інтелектуальний і моральний рівень, його звичаї і традиції, його роль в історії людства, регіону, в історії двосторонніх відносин двох етносів. Це також уявлення одного етносу про типові риси іншого. Етнічний стереотип формується протягом століть у процесі спілкування етносів, але часто може мати досить-таки випадкові підстави. Сталість етнічного стереотипу аж ніяк не перетворює його на щось остаточне й незмінне. Етнічний стереотип має власну динаміку, в якій можуть уточнюватися наголоси, пом'якшуватися визначення, а інколи й змінюватися на протилежні. Час від часу відбувається переоцінка етнічних уявлень про інші людські спільноти та їх «типових» представників.

Серед етнічних стереотипів вирізняють автостереотипи і гетеростереотипи. Автостереотип етносу описує етнічну самосвідомість, уявлення етносу про себе. Гетеростереотип змальовує образ іншого етносу.

Стереотипи можуть бути позитивними, негативними або нейтральними (стереотипами «популярності, але байдужності»). Позитивні етнічні стереотипи використовуються в суспільній думці для характеристики й опису різних національностей, щоб створити ґрунт для поєднання культур. Негативні стереотипи слід долати, адже такі уявлення погано впливають на розвиток діалогу між різними етнічними культурами. Етнічні стереотипи використовують як інструмент в інформаційній війні, політичних змаганнях та чорних піарах. Для прикладу: формування негативного стереотипу до євреїв у нацистській Німеччині в 30 — 40 роки XX століття. В той час були широко використані всі можливі методи впливу на масову свідомість мирного населення Німеччини. Нацистська пропаганда ставила за мету вирішення «расової проблеми» радикальними методами, що включали знищення єврейського, а також циганського і слов'янського народів. Зі слів рейхсфюрера СС Генріха Гімлера: «Частину "неповноцінного населення" залишити лише в якості рабів. Живуть інші народи у достатку чи подихають з голоду — цікавить мене лише настільки, наскільки вони є необхідними нам як раби». Під час Голокосту в Європі євреїв звинувачували у ра-

совій неповноцінності, економічних злочинах, небезпеці юдаїзму для європейської культури та в інших неймовірних злочинах проти людства. На українській землі нацисти оголосили євреїв винними за злочини сталінського режиму, було «запущено» тезу про те, що більшовицький режим — це витвір євреїв, німецька пропаганда і газети, що виходили на окупованих територіях, постійно писали про «жидобільшовизм», «злочини комуножидів», «змову Сталіна з євреями» тощо. Ця жахлива неправдива пропаганда сприяла участі неєврейського населення в Голокості, полегшила нацистам вбивство єврейських жінок, дітей, стариків [4].

Щоб не повторювалися жахливі сторінки історії, людство має виносити з них певні уроки. Одним із таких уроків може стати урок боротьби з стереотипним мисленням. Усвідомивши інформацію про суть стереотипів, їх типізацію та мотиви виникнення, слід визначити роль, яку вони відіграють в житті людини та суспільства: по-перше, стереотипне мислення служить для прогнозування тих чи інших дій людини; по-друге, стереотипи допомагають людині систематизувати уявлення про навколишній світ. Стереотипи виникають і закріплюються в колективній свідомості як результат судження людей у процесі співіснування у різних сферах життєдіяльності соціуму. В процесі еволюції суспільства стереотипи можуть з'являтися, еволюціонувати або зникати. Позитивні етнічні стереотипи використовуються в суспільній думці для характеристики й опису різних національностей, а з негативними стереотипами ведеться боротьба, тому що негативні уявлення погано впливають на розвиток діалогу різних етнічних культур. Позитивний образ «іншого» руйнується дуже швидко, негативний образ зруйнувати майже неможливо. Таке мислення тісно пов'язане із дискримінацією, упередженнями, ксенофобією, расизмом, антисемітизмом.

Результатом стереотипного мислення є *ксенофобія* — нетерпимість чи неприязнь до когось чи чогось чужого, незнайомого та незвичного. Все невідоме сприймається як чуже, а тому вороже й загрозливе. Ксенофобія як світогляд може стати причиною ворожнечі за етнічними, національними та релігійними поглядами. Дуже часто ксенофобія є результатом відсутності достовірної інформації про інші культури. Особисте знайомство з представниками інших культур чи національностей сприяє зникненню ксенофобії.

Проявом стереотипного мислення є *дискримінація* — навмисне обмеження або позбавлення прав певних категорій громадян за їх расовою або національною належністю, політичними або релігійними переконаннями, статтю тощо, призводить до приниження гідності окремої особистості або цілої групи індивідів, позбавляє їх участі у суспільно-політичному житті; обмежує комунікацію (яка є невід'ємним процесом взаємодії між людьми, завдяки чому відбувається обмін інформацією, досвідом і виявляється сутність людини); призводить до страждання, комплексу неповноцінності, постійних внутрішніх переживань і дискомфорту тих людей, які зазнають дискримінації. Дискримінація тягне за собою низку негативних наслідків.

Дискримінація часто спричинює конфлікти, навіть міжнародні, та виливається у збройну боротьбу. Таким прикладом можна вважати події 90-х рр. XX ст. у Югославії, де спалахнув збройний конфлікт на релігійно-етнічному ґрунті, до розв'язання якого були залучені міжнародні організації НАТО та ООН.

Рене Декарт зазначав: «Не слід надавати особливої віри тому, що мені прищеплено за посередництвом прикладу і звичаю». Звісно, суспільство не стоїть на місці, воно перебуває у безперервному розвитку, тому усталені традиції і звичаї також мають еволюціонувати — деякі з них трансформуються стосовно нового стилю життя суспільства, інші поступово відмирають, а на зміну їм зароджуються нові традиції та звичаї життя суспільства. З підвищенням рівня освіти і загальної культури суспільства знижується стереотипне мислення. Саме тому толерантність є обов'язковим принципом будь-якого демократичного суспільства та соціальної держави, вона сприяє формуванню взаємоповаги через взаєморозуміння. Вона необхідна для мирного існування в усьому світі та в усіх сферах людського буття.

Пропонуємо фрагмент уроку, який має на меті розкрити ***стереотипи, дискримінацію*** *та* ***упередження*** *як деструктивні прояви соціальної взаємодії та знайти способи їх подолання.*

Цільові завдання

1. Шляхом мотивації показати спільність людської сутності, її єдність.
2. Сформувати поняття «стереотипи», шляхи зародження та подолання.
3. Показати дискримінацію та упередження як деструктивні явища соціального спілкування.
4. Сформувати ціннісні установки поведінки молодого покоління у соціумі.

На уроці учні мають навчитися:

- *усвідомлювати* себе та навколишнє оточення частиною Всесвіту.
- *давати характеристику* та класифікувати стереотипи.
- *проявляти толерантність* у процесі спілкування з людьми іншої раси, національності, етносу.
- *критично реагувати* на деструктивні прояви суспільної поведінки.

Ключові поняття: стереотипи, дискримінація, упередження.

Коментарі до етапів уроку

І. Мотивація

Варіант А.

Вчитель ставить учням запитання: чому, оглянувши форму робітника чи службовця, ми без роздумів відносимо його до категорії працівників тієї чи іншої сфери виробництва?

Розмовляючи з людиною, ми по говору визначаємо, представником якого регіону вона є. Зустрівши в транспорті молоду людину, по одягу з атрибутами, зачісці, ми можемо зробити висновки щодо її належності до того чи іншого молодіжного угруповання. Зайшовши до храму, ми можемо дати відповідь, якій зі світових релігій він підпорядкований.

Вчитель підводить учнів до розуміння того, що люди для полегшення своєї життєдіяльності і взаємин все поділяють за категоріями.

Варіант Б.

Робота в парах.

Вчитель роздає учням картки, де зазначено певну особистість за професійною або соціальною належні-

стю (бізнесмен, ділова жінка, директор школи, поганий учень, відмінник, дипломат, електрик, священик). Працюючи в парах, учні дають характеристику зазначених у картках особистостей. Кожна пара озвучує свою роботу, не називаючи особистості. Клас визначає, про кого йде мова.

Вчитель підводить учнів до розуміння стереотипного мислення.

II. Вивчення нового матеріалу

1.1. Стереотипи. Роль стереотипів в житті людини та суспільства.

Варіант А.

Використавши матеріал посібника, вчитель демонструє дітям айсберг і порівнює його природу з природою стереотипу.

Стереотипи можна порівняти з таким природним явищем, як айсберг, який ми бачимо тільки на поверхні, а що там внизу, і до чого може призвести зіткнення з ним?

Стереотипи завжди сприймаються простіше, ніж реальні речі. Найскладніші стереотипии можна висловити двома-трьома реченнями. Люди отримують стереотипи від знайомих та із засобів масової інформації, а не формують їх самостійно, на базі власного досвіду. Стереотипи, з одного боку, це типізація та виокремлення в певні категорії явищ, які подібні за якісною та кількісною характеристикою, з іншого, по відношенню до людини — це судження про риси та поведінку, притаманні представникам окремої групи.

Варіант Б.

Вчитель дає завдання учням розповісти про національні та етнічні стереотипи, які характеризують особливі прикмети представників різних національностей.

Українець любить сало, італієць — спагеті, француз — вино, сир і жаб, англієць — чай, німець — шнапс, шотландець — віскі. (Учні наводять власні приклади). В ході обговорення вчитель підводить учнів до розуміння того, що такі стереотипи не завжди відповідають дійсності. Але позитивний стереотип руйнується дуже швидко, негативний — майже неможливо зруйнувати.

Варіант В.

Прочитайте довідку.

«Дуже часто стереотипи використовуються як зброя для пропоганди расизму і ксенофобії. Для прикладу можна привести антисемітську пропоганду в Німеччині в 1920—1930-ті роки XX ст., яка призвела до знищення 6 млн євреїв.»

Навести приклади використання етнічних стереотипів як інструменту в інформаційній війні, політичних змаганнях та піарах. Провести дискусію в класі.

Висновки.

Стереотипи виникають і закріплюються в колективній свідомості як результат судження людей у процесі співжиття та співіснування в різних сферах життєдіяльності соціуму. В процесі еволюції суспільства стереотипи можуть еволюціонувати, зникати або з'являтися.

Існує багато етнічних стереотипів. Автостереотип етносу описує етнічну самосвідомість, уявлення етносу про себе. Гетеростереотип змальовує образ іншого етносу. Позитивні етнічні стереотипи використовуються в суспільній думці **для характеристики** та **опису** різних національностей, а з негативними стереотипами ведеться боротьба, тому що негативні уявлення погано впливають на розвиток діалогу різних етнічних культур.

Велика кількість стереотипів є результатом процесу спрощення хитросплетінь складної системи життєдіяльності суспільства.

1.2. Гендерні стереотипи

Варіант А.

Запитання учням: *представників якої статі ви наділите такими якостями: агресія, нестримність, хитрість, балакучість, спритність, метушливість, ніжність?* Аргументуйте свій вибір.

Варіант Б.

Опишіть соціальну роль жінки та чоловіка в діяльності різних соціальних інститутів, заповніть таблицю.

Соціальні інститути	Чоловік	Жінка
Сім'я Робота Громада Держава Церква		

Варіант В.

Вчитель ставить учням запитання.

- *Чи бачили ви жінку-священика?*
- *Які асоціації у вас викликає жінка за кермом автомобіля?*
- *Як ви ставитесь до жінки — генерала армії?*
- *Які враження справляє на вас чоловік — вихователь дитячого садка?*
- *Як ви ставитесь до чоловіка в декретній відпустці?*

Обговоріть ситуації, висловіть власну точку зору.

Висновки.

Гендерні стереотипи — це внутрішні соціальні установки стосовно місця чоловіка та жінки в суспільстві, їх функцій та соціальних завдань. Ці стереотипи стоять на заваді створенню принципово нових відносин у соціумі та побудові демократичного суспільства.

Оточення з упередженням ставиться до виконання чоловіком і жінкою певних ролей. Тому зараз, як ніколи, ми маємо сприяти розвитку індивідуального мислення, критично ставитися до нав'язаних нам думок і кожну людину оцінювати як окрему особистість з позиції її професійних характеристик.

Гендерні стереотипи в сучасному суспільстві можуть бути подоланими в разі досягнення консенсусу між соціальними ролями та наділення їх однаковими можливостями щодо самоствердження. Необхідно докорінно змінити застарілі погляди на такі, що відповідають запитам сучасного рівня розвитку соціуму.

1.3. Поняття дискримінації. Упередження

Варіант А.

Наведіть приклади дискримінації з історії. Чи можна вважати дискримінацією колоніальне поневолення інших народів?

Варіант Б.

Робота в групах. Клас поділити на групи за ознаками дискримінації:

- гендерна дискримінація;
- расова дискримінація;
- політична дискримінація;
- релігійна дискримінація;
- ксенофобія;
- соціальна дискримінація.

Кожна група визначає причини дискримінації та пропонує можливі шляхи її подолання.

Варіант В.

Дискусія в класі на тему «Боротьба проти дискримінації, ксенофобії та расизму — запорука мирного співжиття в полікультурному суспільстві».

Варіант Г.

Обговорити з учнями такі соціальні явища, як забобони, передсуди та упередження, використовуючи тезу Рене Декарта: «Не слід надавати особливої віри тому, що мені прищеплено за посередництвом прикладу і звичаю».

Висновки.

Дискримінація тягне за собою негативні наслідки, вона призводить до приниження гідності окремої особистості або цілої групи індивідів, позбавляє їх участі у суспільно-політичному житті, обмежує комунікацію, яка є невід'ємним процесом взаємодії між людьми, завдяки чому відбувається обмін інформацією, досвідом і виявляється сутність людини.

Одним з найбільш яскравих проявів дискримінації є расизм. Расизм проповідує обмеження можливостей соціального розвитку окремих расових або етнічних груп.

Негативним явищем є людські забобони, передсуди та упередження. Упередження — антипатія, що базується на несправедливому узагальненні, відчувається або висловлюється щодо групи людей чи окремої особи тільки тому, що вона належить до цієї групи. Антипатії формуються в родинному середовищі, під впливом навчання та виховання, під впливом різних осіб та груп, які є авторитетними для інших. Люди часто використовують упередження для підтвердження власних суб'єктивних суджень, для того щоб виправдати свою дискримінаційну поведінку.

III. Домашнє завдання.

Перший рівень

1. Дайте визначення понять «дискримінація», «расизм».
2. Що таке «стереотипи» і чому вони є невід'ємною частиною людського існування?
3. Розкрийте суть такого явища, як упередження.

Другий рівень

1. Чи змінюються стереотипи з часом, підпадаючи під вплив різних факторів?
2. Які фактори впливають на формування гендерних стереотипів?
3. Визначте межу між упередженням та дискримінацією.

Третій рівень

1. Чи впливають на ваше особисте життя та міжособистісне спілкування в колективі упередження та передсуди.
2. Напишіть твір на тему «Роль стереотипів у житті людини і суспільства».
3. Запропонуйте власну схему подолання гендерних стереотипів у суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байбурин А. К. Некоторые вопросы этнографического изучения поведения// Этнические стереотипы поведения. — Львів, 1985. — 320 с.

2. Васянович Г. П. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект) Монографія. — Львів, 1997. — 163 с.

3. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна психологія: Навчальний посібник. — К.: Видавничий центр «Академія», 2004. — 308 с.

4. Немцы и евреи в нацистской Германии: современная зарубежная историография о рядовых исполнителях Холокоста. http://evrey.com/sitep/askrabbi1/q.php?q=otvet/q2190.htm

5. Ольшанский Д. В. Психология массы. — СПб.: «Питер», 2001. — 245 с.

6. Сухомлинський В. А. Сто советов учителю. — К.: Радянська школа, 1984.

ЗАПИТУВАЛИ — ВІДПОВІДАЄМО

Як оцінити контрольну роботу з всесвітньої історії для 11 класу за 12-бальною системою

(До збірника завдань для Державної підсумкової атестації (у формі контрольних робіт) з всесвітньої історії. 11 клас)

Тетяна ЛАДИЧЕНКО, Яніна КАМБАЛОВА

Критерії оцінювання контрольної роботи за 12-бальною шкалою

Завдання на встановлення істинності або хибності твердження. 1 завдання — 0,1 бала. Всього — max 0,3 бала.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді. 1 завдання — 0,1 бала. Всього — max 1,2 бала.

Завдання на перевірку знання історичних понять. 1 завдання — 0,1 бала. Всього — 0,1 бала.

Завдання на визначення групи правильних відповідей. 1 завдання — 0,3 бала. Всього — max 0,9 бала.

Завдання на визначення істинності або хибності одного з наведених тверджень. 1 завдання — 0,25 бала. Всього — max 0,5 бала.

Завдання на встановлення логічної відповідності. 1 завдання — 0,5 бала. Всього — max 1,5 бала.

Завдання на класифікацію інформації за визначеним критерієм. 1 завдання — 0,5 бала. Всього — 0,5 бала.

Завдання на встановлення хронологічної послідовності подій. 1 завдання — 0,5 бала. Всього — max 1,5 бала.

Завдання для аналізу історичного документа. 1 запитання до документа — 0,5 бала. Всього — max 1,5 бала.

Завдання на знання історичних персоналій (робота з фотоджерелами). 1 завдання — 0,5 бала. Всього — 0,5 бала.

Завдання на перевірку просторових вмінь (робота з історичною картою). 1 завдання — 1 бал. Всього — 1 бал.

Завдання на перевірку вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. 1 завдання — 1 бал. Всього — 1 бал.

Завдання на перевірку вміння формулювати та аргументувати власну думку. 1 завдання — max 1,5 бала. Всього — max 1,5 бала.

Всього за виконання контрольної роботи — max **12 балів.**

© Т. Ладиченко, Я. Камбалова, 2010